

Posudek bakalářské práce Kateřiny Kružíkové

Pivo v české lidové písni (Příspěvek k českému jazykovému obrazu světa)

Plán napsat práci o obrazu piva v lidové písni vznikl dlouho a ze strany autorky – aktivně se věnující českému folkloru – ho provázal velký zájem a iniciativa. Po zadání se však v komunikaci odmlčela (jak jsem se nedávno dověděla, ze zdravotních důvodů), práce pak vznikla evidentně dosti rychle, bez konzultací a jako školitelka ji vidím poprvé až v odevzdané podobě. Už na začátku chci však předeslat, že podle mého názoru kol. Kružíková bakalářský úkol v zásadě splnila, byť je práce šita dosti horkou jehlou a obsahuje nedostatky (různého charakteru i závažnosti), jimž by bylo bývalo možno předejít.

Jako první z nich chci zmínit rozpolcenost práce na dvě vnitřně málo spojené části. V pracích tohoto typu se někdy stává, že mají formálně vzato „část teoretickou“ a „část praktickou“ a ty jsou nedostatečně obsahově (i formálně) provázány. I zde autorka ve snaze pojednat o výzkumném kontextu píše podrobně o věcech, které pak v analýze materiálu využívá minimálně (např. by celku prospěla cílená redukce pasáží o poetice lidové písně a lidovém uměleckém stylu vůbec v kap. 3). Snaží se sem sice občas doplnit vlastní příklady týkající se piva v Erbenových písních, ale tím se spíše posiluje fragmentárnost celku (resp. to, že řada informací nemíří k jádru). Rozšířit a zkonkrétnit by bylo naopak potřeba pasáže v 2.3: podrobněji by měl být vyložen stereotyp, jeho struktura a způsob jejího zkoumání (profily, konotace); málo pozornosti je věnováno i kognitivní definici, která stereotyp strukturovaně zachycuje. Výklady je třeba přizpůsobit tomu (a propojit s tím), co se v další části práce reálně děje s materiálem, a také vysvětlit, co se s ním dělá a proč. (Ujasnění, „zexplicitnění“ metodologie by pak přispělo i k větší kvalitě jádra práce.)

Druhý, snad ještě podstatnější nedostatek spočívá v tom, že se v textu (zejména ve 4. kapitole *Pivo v běžném jazyce*) nerozlišují dvě různé roviny reflexe: reflexe jazyka (resp. ta, o níž svědčí jazykové slovníky, např. etymologie lexému *pivo*) a reflexe skutečností mimojazykových (např. informace o historii vaření piva). Směšování různých ontologických rovin (a potíž s kategorizací vůbec) se projevuje ve struktuře celé 4. kapitoly, srov.: 4.1 Etymologie výrazu *pivo*, 4.2 Historie piva. ... ap. Ve zkratce, jako *pars pro toto*, srov. i subkap. 4.3.1, kde mezi definicemi významu lexému *pivo* z jazykových slovníků figuruje i definice (reálného) piva z *Ottova slovníku naučného*. Svědčí to o nepochopení vztahu věcné, pojmové a jazykové roviny – či možná spíše o

tom, že si autorka neuvědomila, jak je ve filologii (a v oblasti zkoumající jazykový obraz světa zvlášť) důležité přesné myšlení.

Srov. i nekompatibilitu dalších subkapitolek, tak např. deriváty, synonyma, frazeologie (a informace o obrazu piva z nich vyvozené) jsou uváděny a interpretovány na stejné rovině jako pojednání v subkap. 4.6 *Kulturní obraz piva v české literatuře*. (Tato část, třebaže přináší informace v mnohém zajímavé, také směšuje různé roviny skutečnosti; reflexe literárních děl tematizujících pivo je jednou z nich.) Strukturace podaných informací (a spolu s tím zavádějící kompozice textu) je odrazem neujasněnosti východisek, resp. svědčí o tom, že práce neměla čas uzrát.

S tím se pojí i další, drobnější nepřesnosti (např. že se mezi deriváty zařazují kompozita jako *pivonoš* aj., s. 29), ale ty nebudu vypočítávat. Oceňuji pojednání o frazeologii, již autorka samostatně sémanticky kategorizuje a vyvozuje z ní (s adekvátním pochopením metody) příslušné konotace s pivem spojené. Jen tu (což má být v odborném textu patřičně ošetřeno) nejsou patrné zdroje zmiňovaných frazémů: navíc se směšují ty dnes již neužívané, zastaralé s aktuálními.

4. kapitola je zakončena tabulkou zachycující konotační centra lexému *pivo*. O některých z nich mám ovšem vážnou pochybnost, např. „má danou míru“ nebo „součást kultury, tradice“. Frazém *mít pivní pupek* nedokládá primárně konotaci „neprospívá zdraví“ ap., ap. Podobně – musím to napsat – odbytá je i následující kognitivní definice. Poslední odstavec v ní uvedený (o půllitrové a třetinové míře) navíc do jejího rámce – aspoň v intencích dané formulace – nepatří, ač uvádí informace co do obsahu podstatné. Lze ho však přeformulovat tak, aby definici vyhovoval. Bylo by dobré, kdyby to autorka zkusila při obhajobě a zároveň vyložila podstatu kognitivní definice s důrazem na to její pravidlo, které zde bylo porušeno.

Za nejzajímavější pokládám 5. kapitolu, představující jádro práce. Zde se ukazuje, že autorka umí pracovat s materiálem, analyzovat i zobecňovat, přestože mnohde převládá popis textů nad jejich hlubší interpretací. Tak např. text „Když jsem ho viděla / hořké pivo pít / neměla jsem sama / na trávu chodit“ je chápán jen jako doklad potvrzující hořkost piva, autorka se už nezamýšlí nad celou narací pít piva mužem v perspektivě dívky jako lyrické mluvčí v určité situaci. Kontext (a případně i znalost erotického symbolického kódu lidové písně) by snad napověděl více a vedl hlouběji. Také se zamýšlím nad tím, co vlastně znamená „teplé pivo s hrncem“ podané „důležité osobě“ (komu?) v písňové bajce připomenuté na s. 40. Jde tu opravdu o „pozitivní ohlas na teplé pivo“? V této kapitole je nicméně vyvozeno o stereotypu piva mnoho podstatného, např. v gende-

rových souvislostech, pivo je ukázáno v opozici k vodě (a v „kolekci“ k dalším nápojům), je ukázána jeho zapojenost do života člověka a lidového společenství v mnoha polohách. Opět je však nutno říci, že interpretace konotací je dosti zjednodušující, bez využití minucióznějších nástrojů (např. metody pojmových profilů), a tudíž bez jemnější strukturace. Autorku vede spíše intuice. K textům je víceméně citlivá, dokáže s nimi pracovat, vidí často širší souvislosti, všímá si podstatných detailů, i když mnohde nad interpretací převládá popisnost. Je také patrné (a to se týká celé práce), že první nápady nebyl čas hlouběji promyslet a korigovat. (Např. konotace „je hořké“ a „obsahuje chmel“ v tabulce na s. 56 netvoří asi jediné konotační centrum, což sugeruje zápis, ale dvě – jak naopak potvrzují uvedené příklady.)

Autorka formuluje vcelku plynule, někdy však až příliš lehce, bez velkého rozmýšlení a bez zřetele k váze slova. To vede mnohdy ke zkratům a nepřesnostem, jaké snad snese publicistický text, ne však text odborný. Předznamenává to už předmluva (s. 9), uvozená vyjádřením „víno, ženy, zpěv“ (kde je pivo?) a konstatováním, že „tak je často shrnován český folklor a je tak znám i za našimi hranicemi“ (je tu mj. reflektován nečeský původ citovaného vyjádření?). Pak autorka navazuje stereotypními charakteristikami folkloru českého a moravského, jež lze podle ní spojit i s „protipóly“ vína a piva. Ne že by sama myšlenka byla špatná, avšak v odborném textu by ji bylo třeba uchopit (a doložit) přece jen trochu jinak.

Při pokračujícím zkoumání stereotypu piva by bylo jistě možné na tyto první poznatky navázat v dalších souvislostech, ať už např. porovnáním se stereotypem vína (např. i v písních moravských, jak autorka připomíná), anebo v kontextech literárních, kde bývá (jak se to často tematizuje) pivo v různých svých vlastnostech a funkcích exponováno. Je známo, že pivo hraje významnou úlohu v sémantické výstavbě některých textů (např. u Hrabala); tam by bylo jistě zajímavé cíleně sledovat, které vlastnosti piva v podobě konotací se v těchto textech uplatňují (resp. od kterých jsou odvozeny jeho metonymické a metaforické polohy, extenze aj.). Tato práce (popisem struktury základních konotací) měla poskytnout pevnější základ, od něž by se podobné studie mohly odrazit. (Poskytuje ho?) V tomto ohledu bych se autorky ráda zeptala (protože na to v práci sama nenaráží), nakolik je její popis konotací v českém jazykovém obrazu světa kompletní, zohledňuje-li (pouze) jazykové slovníky (a folklorní materiál)? Souvisí s tím např. i to, co odtud vyvodila o barvě piva a co zobecňuje jako „krásná barva“ a „pivo je barevný nápoj“. Lze někde nalézt relevantní (a vhodnější) doklady o barvě piva? K jakému materiálu lze (už mimo zadání práce) ještě sáhnout?

Jsem přesvědčena o tom, že kdyby býval měl předkládaný text čas uzrát (projít standardní několikaměsíční cestou konzultací, různých verzí ap.), byl by mnohem kvalitnější. O autorčině potenciálu v tomto směru svědčí mnoho zdařilých míst, např. i v závěrečném shrnutí.

Práce nicméně i tak splňuje kritéria kladená na tento typ kvalifikačních prací a může být podkladem k bakalářské obhajobě.

Návrh hodnocení (podle vystoupení při obhajobě): dobře

Doc. PhDr. Irena Vaňková, CSc., Ph.D.
Filozofická fakulta Univerzity Karlovy

Praha, 28. srpna 2020